

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

STATE AND PROSPECTS FOR ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS IN UKRAINE

Андрій КОВАЛЕНКО,

кандидат економічних наук,

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Andrii KOVALENKO,

Candidate of Economic Sciences,

Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Висвітлено актуальність оцінки стану і перспектив реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні з урахуванням чинних державних програмних документів. Розглянуто розроблену вітчизняною науковою спільнотою національну систему цілей сталого розвитку України у їх взаємозв'язку з Цілями сталого розвитку ООН. Проаналізовано перспективи реалізації Цілей у державних стратегіях, програмах і планах та узагальнено дані про рівень їх інтеграції в державних стратегічних документах. Встановлено, що сучасний стан реалізації Цілей сталого розвитку в Україні характеризується частковим їх втіленням й адаптацією на державному рівні; відсутні загальні методичні підходи до розробки та координація між різними документами тощо. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення системи національних (адаптованих) цілей сталого розвитку та моніторингу їх досягнення.

Ключові слова: цілепокладання, стратегія, планування, цілі сталого розвитку, економіка природокористування.

The relevance of the assessment of the state and prospects of the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) in Ukraine, taking into account the current state program documents are shown. The national system of the Sustainable Development Goals of Ukraine, developed by the Ukrainian scientific community, in their relationship with the United Nations Sustainable Development Goals is considered. Perspectives of realization of Goals in state strategies, programs and plans are analysed and data on the level of their integration into state strategic documents are generalized. It is established that the current state of implementation of the Sustainable Development Goals in Ukraine is characterized by partial implementation and adaptation at the state level; there are no general methodological approaches to the development and coordination between different documents, etc. The necessity of further improvement of the system of the national (adapted) Sustainable Development Goals and monitoring of their achievement is substantiated.

Keywords: goal-setting, strategy, planning, Sustainable Development Goals, environmental economics.

Постановка проблеми. Цілі сталого розвитку було ухвалено в підсумковому документі Саміту ООН з прийняття порядку денного у сфері сталого розвитку на період після 2015 року у Нью-Йорку у вигляді Резолюції Генеральної асамблеї ООН № 70/1 від 25.09.2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [1] в складі 17-ти глобальних цілей, які включають 169 показників їх досягнення. Актуальним завданням сьогодні є оцінити стан і перспективи реалізації ЦСР в Україні з урахуванням чинних державних програмних документів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Реалізації Цілей сталого розвитку в Україні присвячено публікації таких учених, як І.К. Бистряков, Б.В. Буркинський, О.О. Веклич, Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, С.І. Пирожков, А.В. Степаненко, М.А. Хвесик та ін. Науковцями Інституту економіки природокористування та сталого розвитку НАН України розроблено Національну парадигму сталого розвитку України [2]. Спробу визначити Національні цілі сталого розвитку України здійснено науковцями НАН України спільно з

представниками дослідницьких структур [3]. Однак не розв'язаною в науковій літературі залишається проблема адаптації Цілей до стратегічних документів України та оцінка стану їх досягнення.

Мета статті – проаналізувати стан і перспективи реалізації визначених ООН Цілей сталого розвитку в Україні, проблеми їх адаптації до державних стратегічних документів і можливості їх досягнення.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено в документі «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», кожен уряд вирішує, яким чином забезпечити врахування глобальних Цілей сталого розвитку в процесах національного планування, заходах і стратегіях [1, с. 16]. Тож на основі Цілей в Україні за участю вчених НАН України, фахівців та експертів з використанням широкого кола інформаційних, статистичних й аналітичних матеріалів було розроблено національну систему ЦСР (визначено адаптовані для України цілі, 86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу), яка має забезпечити міцний базис для подальшого планування розвитку нашої держави та моніторингу стану досягнення ЦСР і представлена в Національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» (табл.) [4].

У 2017 році Програмою розвитку ООН в Україні було організоване всеукраїнське опитування щодо уявлень населення нашої держави про сталий розвиток. Проведене дослідження виявило недостатній рівень інформованості пересічних громадян щодо глобальних Цілей сталого розвитку –

лише 8,8 % респондентів. При цьому 33,9 % мають поверхневу інформацію, а 57,3 % нічого про це не знають [5, с. 8, 52].

Таблиця

Цілі сталого розвитку ООН та національні цілі сталого розвитку України*

№	Глобальне визначення цілі	Національне визначення цілі
1	Подолання бідності у всіх її формах та всюди	Подолання бідності
2	Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства	Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (Подолання голоду, розвиток сільського господарства)**
3	Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці	Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці (Міцне здоров'я і благополуччя)
4	Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх	Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх (Якісна освіта)
5	Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток	Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток (Гендерна рівність)
6	Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами й санітарією	Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами й санітарією (Чиста вода та належні санітарні умови)
7	Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх	Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх (Доступна та чиста енергія)
8	Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх	Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх (Гідна праця та економічне зростання)
9	Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям	Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям (Промисловість, інновації та інфраструктура)
10	Скорочення нерівності всередині країн і між ними	Скорочення нерівності
11	Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів	Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів (Сталий розвиток міст і громад)
12	Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва	Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва (Відповідальне споживання та виробництво)
13	Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками	Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками (Пом'якшення наслідків зміни клімату)
14	Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку	Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку (Збереження морських ресурсів)
15	Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх сталому використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття	Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх сталому використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття (Захист та відновлення екосистем суші)
16	Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях	Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях (Мир, справедливість та сильні інститути)
17	Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку	Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку (Партнерство заради сталого розвитку)

*Джерело: розроблено автором за даними [4].

** У дужках – скорочене національне визначення.

З огляду на фокус нашого дослідницького інтересу зосередимо увагу передусім на тих Цілях сталого розвитку, які пов'язані з природно-ресурсною сферою, у тому числі на рівні територій і громад, та екосистемним розвитком. Проаналізуємо наявний стан і перспективи реалізації Цілей у державних стратегіях, програмах і планах.

Після затвердження Цілей сталого розвитку до одного з найвищих державних програмних документів – Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (схвалена Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р.) – корективи не вносилися, а план заходів з виконання Стратегії затверджувався Урядом лише на 2015 рік. Не містять згадки про Цілі і Програма діяльності Кабінету Міністрів України та Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, проте в цілому про забезпечення сталого типу розвитку в цих документах йдеться.

Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства. Ключовий український програмний документ у цій сфері – Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року – потребує оновлення як з метою узгодження з Цілями сталого розвитку, так і у зв'язку з очікуваним впливом строку дії.

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови. Україна має розвинуте законодавство у галузі використання та збереження водних ресурсів, а також є стороною низки міжнародних конвенцій у цій сфері. Діє затверджена 2012 року Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року. Сьогодні основним завданням на шляху досягнення цілі є вдосконалення системи управління водними ресурсами та імплементація джерел права ЄС – зокрема, Водної рамкової та інших відповідних директив.

Ціль 7. Доступна та чиста енергія. Схвалена Урядом 2017 року Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» не посиляється на Цілі сталого розвитку. Натомість відповідно до них розвиток енергетичної сфери та її екологізація мають враховувати принципи адаптації до енергетичного й екологічного законодавства Європейського Союзу, бути спрямованими на розв'язання проблеми імпортозалежності від одного постачальника та забезпечити диверсифікацію шляхів і джерел постачання первинних енергоресурсів, що сприятиме інтеграції енергосистеми України до континентальної європейської [4, с. 59].

Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура. Після схвалення Урядом 2013 року Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року відповідна програма так і не була затверджена. Потребує адекватної заміни й Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій, затверджена 2004 року і розрахована на виконання до 2013 року. Відповідно до завдань цілі осучаснення інституціональної структури промисловості полягає у перетворенні її із

фрагментарного на цілісний, інтегрований у глобальну економіку виробничий комплекс, що здатний до високорентабельної діяльності та саморозвитку, поєднує системно структуровані галузеві утворення, збалансовані потребами зовнішніх і внутрішнього ринків, і відповідає вимогам екологічно безпечного розвитку й ефективного використання ресурсів та енергії [4, с. 75].

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад. В Україні діє затверджена Урядом 2014 року Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, яка потребує узгодження з Цілями сталого розвитку у контексті перенесення акценту з адміністративно погоджених планів на стратегування територіального розвитку. Стратегії розвитку на локальному рівні мають бути сформовані з дотриманням принципів відкритості, інклюзивності та наукової обґрунтованості з одночасним упровадженням системи показників для подальшого моніторингу й громадського контролю у процесі реалізації [4, с. 88].

Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво. Оскільки у формуванні ВВП України ключову роль відіграють ресурсоємні та енергоємні галузі, пріоритетами державної політики вважають оптимізацію використання природних ресурсів та зниження енергоємності, мінімізацію негативного впливу на довкілля. Забезпечення зростаючих соціальних потреб населення за рахунок ефективної економічної діяльності не має виходити за межі екологічної ємності довкілля [4, с. 94], що потребує розробки узгодженої з Цілями стратегії сталого виробництва і споживання.

Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. Україна підписала (2015 р.) та ратифікувала (2016 р.) Паризьку кліматичну угоду, в рамках якої визначила національний внесок зі скорочення або обмеження викидів парникових газів, що передбачає неперевищення у 2030 році 60 % їх викидів від рівня 1990 року [4, с. 99].

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші. У цій сфері в Україні діє, зокрема, Стратегія удосконалення механізму управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності й розпорядження ними, затверджена Урядом у 2017 році. Необхідним є виконання завдань, визначених конвенціями про біологічне різноманіття та про боротьбу з опустелюванням.

Аналіз виявив, що Цілі сталого розвитку імплементовані лише в небагатьох державних стратегічних документах, що переважно обумовлено їх ухваленням до визначення Цілей та відсутністю подальшого взаємопогодження. Крім того, термін дії більшості розглянутих державних стратегій обмежується 2020–2021 роками.

Згідно з результатами окремих досліджень, виділяють такі рівні інтеграції Цілей сталого розвитку в державних стратегічних документах України:

високий (100–75 %) – цілі: «подолання голоду, розвиток сільського господарства», «доступна та чиста енергія», «пом'якшення наслідків зміни

клімату»;

середній (75–50 %) – цілі: «промисловість, інновації та інфраструктура», «відповідальне споживання та виробництво», «захист та відновлення екосистем суші»;

низький (50–25 %) – цілі: «чиста вода та належні санітарні умови»;

найнижчий (25–0 %) – цілі: «сталий розвиток міст і громад» [6, с. 7].

Висновки. Сучасний стан реалізації Цілей сталого розвитку в Україні характеризується частковим їх втіленням й адаптацією до державних стратегій, програм, планів. Відсутні загальні методичні підходи до розробки та координація між різними документами. Не відпрацьований механізм імплементації Цілей на державному рівні, аналізу проектів і чинних документів на предмет їх урахування. Досі не вирішені питання щодо визначення єдиної установи-координатора, показників оцінки виконання, запровадження моніторингу реалізації Цілей та забезпечення належного рівня фінансування їх досягнення. Найвні проблеми вдосконалення системи національної статистики, збору, методології та методики розрахунку окремих показників для контролю процесу забезпечення Цілей сталого розвитку. Доцільним є проведення щорічної наукової конференції за міжнародною участю для моніторингу досягнення Цілей в Україні на базі, наприклад, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України».

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у вдосконаленні системи національних (адаптованих) цілей сталого розвитку та моніторингу їх досягнення.

Список використаних джерел

1. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/70/L.1>.

2. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.С. Патона. – Вид. 2-ге, переробл. і доповн. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. – 72 с.

3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року : проект-2017 / ПРООН в Україні ; ГЕФ. – К., 2017. – 112 с.

4. Цілі Сталого Розвитку: Україна : національна

довідь 2017 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – К. : [б. в.], 2017. – 174 с.

5. Уявлення населення України про сталий розвиток. Аналітичний звіт за результатами національного соціологічного опитування / ПРООН в Україні ; ГЕФ. – К., 2017. – 56 с.

6. Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року : резюме аналітичної доповіді. – К. : ІСЕД, 2017. – 20 с.

References

1. *Preobrazovanie nashego mira: Povestka dnia v oblasti ustoichivogo razvitiia na period do 2030 goda* (2015)[Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development]. Retrieved from http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/R/ES/70/1&Lang=E.

2. Paton B. Ye. (Ed.). (2016). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [National Paradigm of Sustainable Development of Ukraine]. 2nd Ed. Kyiv : PI IEESD NAS of Ukraine [in Ukrainian].

3. UNDP in Ukraine, GEF (2017). *Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku: proekt-2017* [Sustainable Development Strategy for Ukraine by 2030: Draft 2017]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017). *Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina: natsionalna dopovid 2017* [Objectives of Sustainable Development: Ukraine: National Report 2017]. Kyiv [in Ukrainian].

5. UNDP in Ukraine, GEF (2017). *Uyavlennia naseleння Ukrainy pro stalyy rozvytok. Analitichnyi zvit za rezultaty natsionalnoho sotsiolohichnoho opytuvannia* [Representation of the population of Ukraine on sustainable development. Analytical report on the results of a National sociological survey]. Kyiv [in Ukrainian].

6. *Analiz derzhavnykh stratehichnykh dokumentiv Ukrainy shchodo vrakhuvannia adaptovanykh dlia Ukrainy Tsilei Staloho Rozvytku do 2030 roku : reziume analitichnoi dopovidi* (2017) [Analysis of the state strategic documents of Ukraine to take into account adapted for Ukraine the Sustainable Development Goals by 2030: summary of the analytical report.]. Kyiv : ISED [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27 березня 2018 року